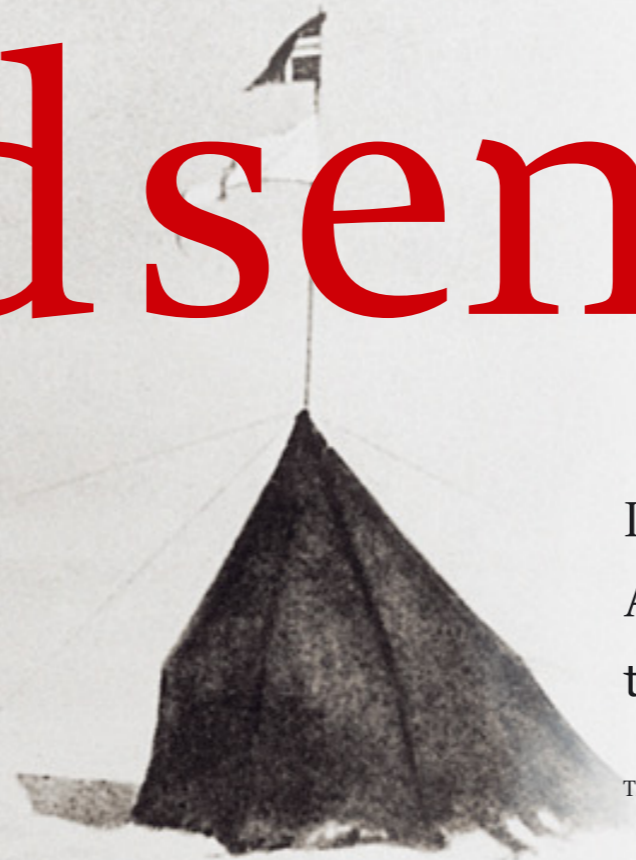

100 år siden Sydpolen ble erobret

I Amundsens spor

I år vil fire norske hardhauser følge Roald Amundsens rute til Sydpolen. Med dagboka til Amundsen som ledestjerne.

TEKST INGRID NÆSER OG ROALD AMUNDSEN

MANGE HAR GÅTT til Sydpolen etter at Amundsen gjorde det, men det er faktisk ingen etter ham som har gått den samme ruta som han gikk, forteller skiløper Vegard Ulvang.

Sammen med eventyreren Stein P. Aasheim, polarforskeren Jan-Gunnar Winther og historikeren Harald Dag Jølle skal Ulvang gå i Roald Amundsens (1872–1928) skispor nøyaktig hundre år etter pioneren selv.

Med ekko fra Amundsens dagbok

Levende Historie har møtt to av de fire eventyrerne på Nasjonalbiblioteket i Oslo. Dagboka til Roald Amundsen ligger foran oss.

– Hvorfor skal dere egentlig gå til Sydpolen? spør vi.

– Ikke spør så vanskelig, ler Ulvang. – Jeg har levd et liv i media og synes det er bra å bruke denne erfaringen til å drive folkeopplysning.

– Vi vil bruke turen til å formidle kunnskap om historie og hundre års utvikling i Antarktis, forteller Jølle, mens han blar i den sirlig utfylte dagboka som Amundsen førte under sin ekspedisjon mot verdens sydligste punkt.

Amundsens egne nedtegnelser om de

57 dagene han og reisefølget brukte på å gå 1300 kilometer fra basen Framheim og til Sydpolen, skal følge de fire gutta på tur. Og vi som blir igjen hjemme, kan dag for dag sammenligne eventyrenes opplevelser i det kalde isødet med Amundsens egen beretning. De fire skal bytte på å blogge daglig fra turen, og hver dag publiseres også Amundsens dagboknedtegnelser fra samme dato hundre år tidligere. Seinere skal det i tillegg lages tv-serie og bok.

– Vi har ingen ambisjoner om å være “retro” og kopiere alt Amundsen gjorde, sier historikeren Jølle. – Vi har helt andre forutsetninger og går med topp moderne utstyr. Men ruta er den samme, og vi bruker det at vi går akkurat der han gikk for hundre år siden, til å formidle hvordan Sydpolen var i 1911. Amundsens ekspedisjon dreide seg om å gå på ski, drive vitenskapelig arbeid og å kartlegge en del av verden. Den gang gikk han ut i det ukjente.

– Det å være der nede og lese dagboka mens vi går og føler hva Amundsen gikk igjennom, blir spennende, supplerer Ulvang.

Og hva som venter når ekspedisjonens deltakere spenner på seg skiene 19. oktober i år, har Amundsen skildret inngående for hundre år siden. ▶

Roald Amundsen og hans menn ærer det norske flagget på Sydpolen. De nådde polpunktet 14. desember 1911. Bildet er tatt to dager seinere.

Skiløper Vegard Ulvang og historiker Dag Harald Jølle i godt humør mens de blar i Roald Amundsens dagbok fra ferden til Sydpolen. Men vil smilene stivne underveis? De skal på ski gjennom områder der Amundsen forteller om minus 34,5 grader – i vind.

20. oktober 1911

Endelig kom vi da av sted. Været hadde i de siste dager ikke vært helt pålitelig. Snart vind. Snart stille, snart nedbør, snart klart. Riktig vårvær med andre ord. Disig og tykt var det til morgenen, så det så lite lovende ut for dagen.

Lumske bresprekker

Det nøyaktige innholdet i hver av sledene til Amundsen er sirlig ført inn i bøkene.

– 22. november 1911 hadde de spist 805 kjeks, leser Jølle. – Folk kan mene hva de vil om Amundsen, men han var en mester i logistikk! Fordi han var så godt forberedt, ble det kommentert, blant annet i Stortingssalen, at ekspedisjonen hørtes ut som en enkel skitur over Hardangervidda.

– Helt uten dramatik var likevel ikke Amundsens ekspedisjon. En bresprekk tidlig på turen kunne ha fått fatale følger, forteller historikeren.

22. oktober 1911

Vi hadde passert flere sprekker, men ikke av noen størrelse. Plutselig ser vi Bjaalands slede synke over. Selv springer han av og tar fatt i draglinen. Sleden blir liggende noen øyeblikk på siden, begynte så å synke mer og mer og forsvant til slutt helt. Bjaaland hadde fått godt spenntak i sneen, og bikkjene lå flate og klorte.

Kulturminne etter Amundsen

De store sprekkområdene vil årets eventyrere heldigvis ha oversikt over på forhånd, men de vet at de ellers vil oppleve mye av det samme som Amundsen gjorde hundre år før dem. Det er få steder i verden som har forandret seg så lite de siste hundre årene.

– Rutevalget til Amundsen er egentlig ganske kjedelig, konstaterer Ulvang. – Vi skal først “varme opp” med å gå ca. 70 mil på 200 meter tykk havis. Alt er helt flatt. Trolig får vi sterk motvind, og det blir kaldt: Amundsen skriver om 30–40 minus-

grader. Så går det tre tusen meter rett opp, før det blir flatt igjen inn til polpunktet.

– Før Amundsen gikk opp Axel Heiberg-breen, bygde han en varde på en fjelltopp, forteller Jølle. – Han døpte den “Bettys topp”, etter barnepiken sin. En parafin-flaske han la igjen der, er et spesielt kulturminne etter Amundsen i Antarktis. Vi må oppom og se på det!

– Høydepunktet blir å nå brefallet etter 70 miles vandring, sier Ulvang med stjerner i blikket. – Det var også et høydepunkt for Amundsen.

11. november 1911

Hva der slo oss alle, var de store, bare sider mange av disse fjell viste. Vi hadde ventet å finne dem meget mer snebedekket. Fridtjof Nansens fjell så således helt blåsort ut. Kun helt på toppen kronedes det av en stor, mektig iskappe som stolt hevet sin skinnende topp i de 15 000 fot. (...) Jeg vet aldri å ha sett et skjønnere og villere landskap.

Med hundekoteletter på menyen

Selv om ruta blir den samme som Amundsen brukte, blir framkomstmetoden en annen. De fire sydpolfarene skal gå på ski for egen maskin hele veien. Amundsen ble stort sett trukket av hunder. Litt kan mennene på jubileumsturen likevel bli trukket – av vinden. I pulken pakker de med seg små seil som kan trekke dem og pulken når vindretningen er riktig. Det har blitt forbudt å ta med hunder til Antarktis, og derfor kan ingen lenger suse av gårde med hundesleder slik Amundsen og hans følge gjorde.

– Hva kommer ellers til å bli annerledes enn under Amundsens ekspedisjon?

– Mye. På det mentale planet, selvsagt. Men også på det praktiske, særlig fordi vi

Roald Amundsen, 1872–1928.

ikke har med hunder. En av de sterkeste beskrivelsene til Amundsen er fra “Slakteren”, stedet hvor Amundsen og reisefølget slaktet 24 av hundene sine, sier Jølle.

21. november 1911

Det lå noe trykket, trist i luften; vi var blitt så glad i hundene våre. Stedet ble døpt “Slakteren”. Bestemmelsen var at vi skulle stoppe her to dager for å hvile og spise “bikkje”. Der var flere blant oss som fra begynnelsen av ikke hadde villet høre tale om å delta i denne nydelse, men eftersom tiden gikk og appetitten steg, forandret man dette syn, inntil vi alle som en i de siste dager før vi nådde “Slakteren” ikke hadde

tanker og ord for annet enn bikkjekoteletter, bikkjefilé og lignende.

Sommerlig? Nei.

– Vi kommer ikke til å bli anklaget for å være “hundespisere”, men rutinene blir mye av de samme som Amundsen hadde, sier Ulvang. – Vi skal slå leir hver kveld, gå på ski med regelmessige pauser, ha ting på stell og passe på oss selv, ikke miste vottene. Og vi kommer vel også til å erfare mye av det samme slitet og oppleve mange av de samme bekymringene som Amundsen og hans menn hadde. Det skremmer også at det kan bli minus 50, sier skiløperen.

2. november 1911

Den neste dag observerte vi laveste temperatur på denne ferd. -34,5° C. Vinden fra syd-sydost, men ikke meget sterk. Sommerlig føltes det nu allikevel ikke.

Monotoniens utfordring

Eventyrerne vet at også de vil oppleve at det er monotont å gå på ski i stort sett flatt terreng, med få forandringer dag etter dag. – Heldigvis er reisefølget kjempespennende! sier Ulvang.

Og godt er det, for skal man tro Amundsens beskrivelse av en hviledag underveis til Sydpolen, kan det lett bli kjedelig på tur.

23. november 1911

Men å ligge over, som det heter, i telt er aldri noen fornøyelse – især når man er nødt til å være i posen hele tiden. Snakke blir man fort lei av,

og skrive kan man heller ikke gjøre til stadighet. Spise er godt tidsfordriv når man har råd til det, og lese likeledes – når man har noe å lese i. Men da menyen er begrenset og biblioteket som regel noe mangelfullt på en sledetur, så bortfaller de to muligheter.

Ikke helt Amundsens tidspress

– Hva blir den største utfordringen på turen? spør vi.

– Å komme fram i tide, ler Jølle. – Og det er ikke tøys at vi bare har tiden og veien, legger han til.

Målet for de fire barskingene er å bruke nøyaktig 57 dager på turen. Det samme som Amundsen og følget hans.

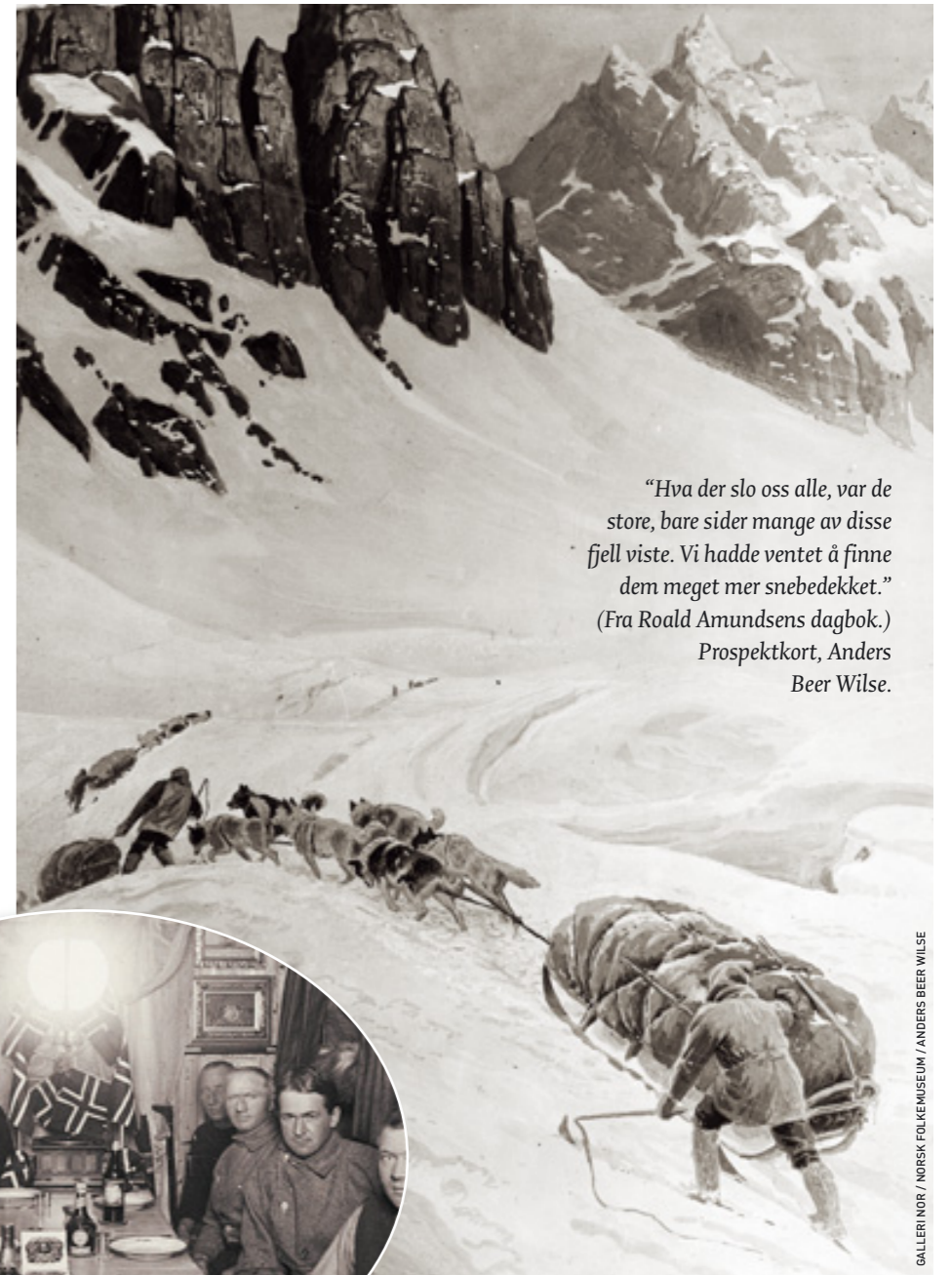
– Vi må rekke fram til polpunktet til 14. desember, verken før eller seinere. Amundsen hadde det mentale presset ved at han måtte komme fram før sin britiske konkurrent, Robert Falcon Scott. Vi må rekke en fest sammen med statsministeren på polpunktet, smiler Jølle.

– Selv trodde Amundsen at han kom fram 15. desember, forteller historikeren. – Han tok ikke høyde for at de krysset datolinjen. Alle datoer i dagboken hans er derfor én dag feil.

14. desember 2011 skal hundreårsjubileet markeres på Sydpolen. Hvordan, vet ikke turfølget. Men de vet hvordan Amundsen og følget markerte at de hadde nådd målet.

15. desember 1911

Selve handlingen – å plante flagget – den historiske begivenhet – hadde jeg bestemt at vi alle skulle være med på. Det tilkom ikke én mann å gjøre det, det tilkom alle dem som hadde satt livet inn i kampen og i tykt og tynt stått sammen. Det var den eneste måte jeg kunne vise mine kamerater min takknemlighet på her på dette øde og forlatte sted. Jeg forstod at de oppfattet det og mottok det i den ånd der var dem budt. Fem barkede, frostbitte never var det som grep i stangen, løftet det vaiende flagg i været og plantet det – som den eneste gang – som det første på den geografiske sydpol. “Så planter vi deg, du kjære flagg, på Sydpolen og gir sletten som denne ligger på, navnet: Kong Haakon VII’s vidde”.

“Hva der slo oss alle, var de store, bare sider mange av disse fjell viste. Vi hadde ventet å finne dem meget mer snebedekket.” (Fra Roald Amundsens dagbok.) Prospektkort, Anders Beer Wilse.

◀ Amundsen hadde etablert en base under ekspedisjonen sin; Framheim. Her er karene i feststemning etter å ha kommet tilbake til basen – nesten halvannen måned etter at de nådde Sydpolen.

Jubileumsekspedisjonen 2011

Ekspedisjonen: Fire nordmenn skal gå den samme ruta til Sydpolen som Roald Amundsen gjorde nøyaktig 100 år før dem.

Deltakere: Vegard Ulvang (skiløper), Stein P. Aasheim (eventyrer), Jan-Gunnar Winther (polarforsker) og Harald Dag Jølle (historiker).

Start: 19. oktober 2011 fra Hvalbukta, der Amundsens base “Framheim” lå.

Mål: Å ankomme Sydpolen 14. desember 2011 for å markere 100-årsdagen for at Amundsen ble førstemann til Sydpolen.

Bakgrunn: Ekspedisjonen er en av markeringene i “Nansen-Amundsen-året 2011”: Det er 100 år siden Roald Amundsen var førstemann på Sydpolen, og 150 år siden Fridtjof Nansen ble født.

Vil du vite mer?

■ FORFATTER
Ingrid Næser er historiker.

■ BOK
Sydpolen av Roald Amundsen, Kagge Forlag AS, 2003. Utdragene er hentet fra boka.

■ NETT
Sørpolen 1911–2011:
www.sorpolen2011.npolar.no
Jubileum Nansen og Amundsen:
www.nansenamundsen.no